

Хаврова К.С., к. е. н., доцент,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривий Ріг)

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Хаврова К.С. Методичне забезпечення інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку. У статті висвітлено поняття «соціально-економічний розвиток», «інтелектуалізація». Обґрунтовано модель інтелектуалізації діяльності підприємства в умовах соціально-економічного розвитку. Висвітлено роль інтелектуалізації діяльності підприємства в умовах соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, інтелектуалізація діяльності, підприємство, управління, модель.

Хаврова К.С. Методическое обеспечение интеллектуализации деятельности в условиях социально-экономического развития. В статье освещены понятия «социально-экономическое развитие», «интеллектуализация». Обоснована модель интеллектуализации деятельности предприятия в условиях социально-экономического развития. Освещена роль интеллектуализации деятельности предприятия в условиях социально-экономического развития.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, интеллектуализация деятельности, предприятие, управление, модель.

Khavrova K.S. Methodical maintenance of intellectualization of activities in terms of socio-economic development. The article deals with the concept of “socio-economic development”, “intellectualization”. The model of the intellectualization of the enterprise in terms of socio-economic development. The article deals with the role of intellectualization of the enterprise in terms of socio-economic development.

Key words: socio-economic development, intellectualization of activities, enterprise management model.

Постановка проблеми. Функціонування підприємств за умови постійного збільшення рівня невизначеності і динамічності середовища істотно підвищує рівень вимог до системи управління їх соціально-економічним розвитком. Стійкість і цілісність системи зберігаються в довгостроковому періоді за умови достатньої гнучкості і адаптивності суб'єктів господарювання.

Однак сьогодні спостерігається низька якість оцінки соціально-економічного розвитку, що негативно впливає на ефективність функціонування підприємств. Наявні підходи до оцінки та управління соціально-економічним розвитком не в змозі забезпечити розробку ефективних, своєчасних і адекватних сценаріїв розвитку успішного функціонування підприємства. Тому ми вважаємо, що для динамічного стану підприємства, обумовленого цілями його функціонування і розвитку, необхідне вживання в його діяльність засобів інтелектуалізації.

Важливість цієї проблеми в розвитку економіки загалом, а також недостатнє теоретичне і методичне забезпечення процесу формування і вдосконалення систем управління соціальним розвитком підприємств з позиції інтелектуалізації їх діяльності визначили вибір і актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з інтелектуалізацією діяльності, вивчали у своїх роботах такі вітчизняні вчені,

як, зокрема, А. Бутник-Сіверський, А. Грішнова, Б. Леонтьєв, В. Іноземцев, Л. Федулова, А. Чухно.

Відзначаючи безперечну цінність і значимість проведених наукових досліджень, ми вважаємо, що в умовах соціально-економічного розвитку підприємства необхідність здійснення подальших розробок в цьому напрямі значно посилюється.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування моделі інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання, як проведення аналізу сутності понять «соціально-економічний розвиток» і «інтелектуалізація»; врахування комплексного характеру і різноманітності конфігурацій діяльності підприємств; обґрунтування моделі інтелектуалізації діяльності підприємства; визначення ролі інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку.

Виклад основних результатів. Будь-яка діяльність підприємств супроводжується становленням нових комбінацій факторів розвитку, які виходять за рамки поновлення процесу виробництва в звичному сенсі і пов'язані з трансформацією виробництва, ринку, людського потенціалу – інтелектуального потенціалу, використовуюваного для пошуку оптимальних рішень. Методологія інтелектуалізації діяльності спрямована на вивчення матеріальних, фінансових та інформаційних потоків. Будь-яка

інтелектуалізація діяльності підприємства без участі людини втрачає будь-який сенс моделі управління соціально-економічним розвитком підприємства.

Для того щоб розглянути проблему інтелектуалізації підприємницької діяльності, спочатку необхідно провести аналіз сутності понять «соціально-економічний розвиток» і «інтелектуалізація».

Як зазначається в роботі [1, с. 68], соціально-економічний розвиток підприємства можна представити як сукупність кількісних і якісних змін, які забезпечують перехід підприємства на більш високий соціально-економічний рівень.

Автори праці [2] під соціально-економічним розвитком розуміють характеристику динамічного стану підприємства, обумовленого цілями його функціонування і розвитку, який визначає «систему координат», в якому воно здійснює свою життєдіяльність [2, с. 167–168]. На думку таких авторів, як А. Череп, О. Лепьохін, І. Лепьохіна, Л. Олейнікова, соціально-економічний розвиток – це здатність робітників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі та часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ та послуг, єдність можливостей та процеси їх реалізації [3, с. 25]. Слід також погодитися з думкою І. Ворожейкіна, який трактує соціально-економічний розвиток суспільства як сукупність усіх наявних у його межах ресурсів – матеріальних і духовних, природних і трудових; як уже залучених в процеси суспільного виробництва і соціального розвитку, так і тих ресурсів, які можуть бути реалізовані та використані для зміцнення соціально-політичної стабільності, підвищення рівня якості життя населення, зростання ефективності галузей народного господарства [4, с. 45].

Таким чином, кожне з цих визначень підкреслює те, що соціально-економічний розвиток підприємства є досить складним процесом, який передбачає фінансову стабільність, збільшення обсягів виробництва та збуту, зростання економічної ефективності використання ресурсів підприємства, комфортні та безпечні умови праці персоналу та його соціальну захищеність.

Надалі зупинимось на визначенні поняття «інтелектуалізація» та на вирішенні питань щодо покращення управління соціально-економічним розвитком підприємств.

Найбільш розгорнуте поняття інтелектуалізації можна знайти в роботі Д. Летунова, який вважає, що «інтелектуалізація сучасної економіки є об'єктивним процесом, який закономірно зумовлюється новою якістю ролі і місця людини в системі господарських відносин. Перетворення людини, одночасно, в ціль, засіб і умову творчої діяльності зобов'язує по-новому характеризувати процеси індивідуального і суспільного відтворення. Отже, актуалізується простір «виробництва» самої людини як творця ноосферних цінностей, що «фокусується»

в створення і мультиплікативному розвитку глобального інформаційного простору як загальної ресурсної основи для подальшої актуалізації певної частини цієї інформації і трансформації її в затребувані особистістю і суспільством нові знання. У зв'язку з цим не конкурентно-ринковий, а дискурсивний економічний простір набуває особливої актуальності» [5, с. 72].

Одне з розгорнутих визначень цього поняття дає Ю.М. Осіпов: «Інтелект – працюючий розум, як і працююче співтовариство умів, однак не самі по собі, а разом з усім людським організмом, з пов'язаними з ним свідомістю, разом з розумом, почуттями, інстинктом, душею і духом, разом з підсвідомим, понад свідомим і несвідомим, разом з мовою-словом і культурою, всім природним, соціальним і культурним контекстом» [6].

В. Воронін у своїй роботі [7, с. 35] говорить, що «інтелектуалізація сучасної економіки – це об'єктивно-імперативний процес формування і розвитку високоморальних основ господарської діяльності».

На наш погляд, заслуговує на увагу точка зору С. Вуйменкова, який вважає, що «підвищення ролі інтелектуальної компоненти продуктивних сил суспільства є об'єктивним процесом у рамках історичного розвитку світового господарства. Даний процес пов'язаний з еволюційним витісненням видів діяльності, що базуються на фізичній праці, їх механізацією і автоматизацією. Результатом стає домінування в економіці сфери розумової праці і її внутрішньої диференціації з виділенням інформаційних та інтелектуальних видів господарської діяльності» [8, с. 12].

Таким чином, інтелектуалізацію діяльності за умови управління соціально-економічним розвитком підприємства можна визначити як активне використання невіддільних від особистості унікальних здібностей з метою створення інноваційних продуктів та інформаційних технологій, повсюдне впровадження інтелектуальних компонентів, створення і розвиток нових галузей і сфер застосування знання, розширення наукової бази, якісне підвищення освітнього рівня в країні, перетворення науки на безпосередню продуктивну силу.

Сьогодні інтелектуалізація діяльності є новим напрямом і стикається з низкою проблем.

Складність завдання управління соціально-економічним розвитком визначається труднощами оцінювання рівня вкладу від інтелектуальних можливостей і потенціалу. Необхідно враховувати комплексний характер і різноманітність конфігурацій діяльності підприємств, складу технічних засобів інтелектуалізації діяльності і процесів, інформаційного забезпечення, спектр вирішуваних завдань. Натепер немає єдиної методики формування інтелектуалізації діяльності підприємств та її складових. В результаті спостерігається неадекватно

низька віддача від значних витрат на впровадження інноваційних технологій на підприємствах.

Кожний крок в управлінні соціально-економічним розвитком підприємства спрямовується на підвищення прибутковості в діяльності підприємства.

Витоками і стрижнями управління соціально-економічним розвитком під час інтелектуалізації діяльності виступають формування складу та структури майна, пошуки грошових коштів для забезпечення діяльності ресурсами і визначення фінансових ризиків. Розробка й застосування ефективних механізмів і методів інтелектуалізації діяльності забезпечить безкризовий розвиток підприємств.

Сказане дає змогу підкреслити, що інтелектуалізація діяльності ґрунтується на цілеспрямованих стратегічних рішеннях, охоплює аналіз, постановку

альтернативних завдань і включає альтернативні проектні розрахунки та вибір кращого варіанта як основи розробки конкретних планових завдань відповідних напрямів діяльності.

Модель інтелектуалізації діяльності, що обґрунтована в дослідженні (рис. 1), дає чітке уявлення про взаємопов'язані етапи планування (починаючи з визначення передумов розробки планів і закінчуючи контролем їх виконання).

На рисунку 1 зображена етапність процесу управління під час інтелектуалізації діяльності (починаючи з визначення соціально-економічного розвитку і закінчуючи контролем виконання планів). На рисунку 1 подано і функціональний зв'язок між основними етапами управління прямого й зворотного спрямування. Слід звернути увагу й на те, що

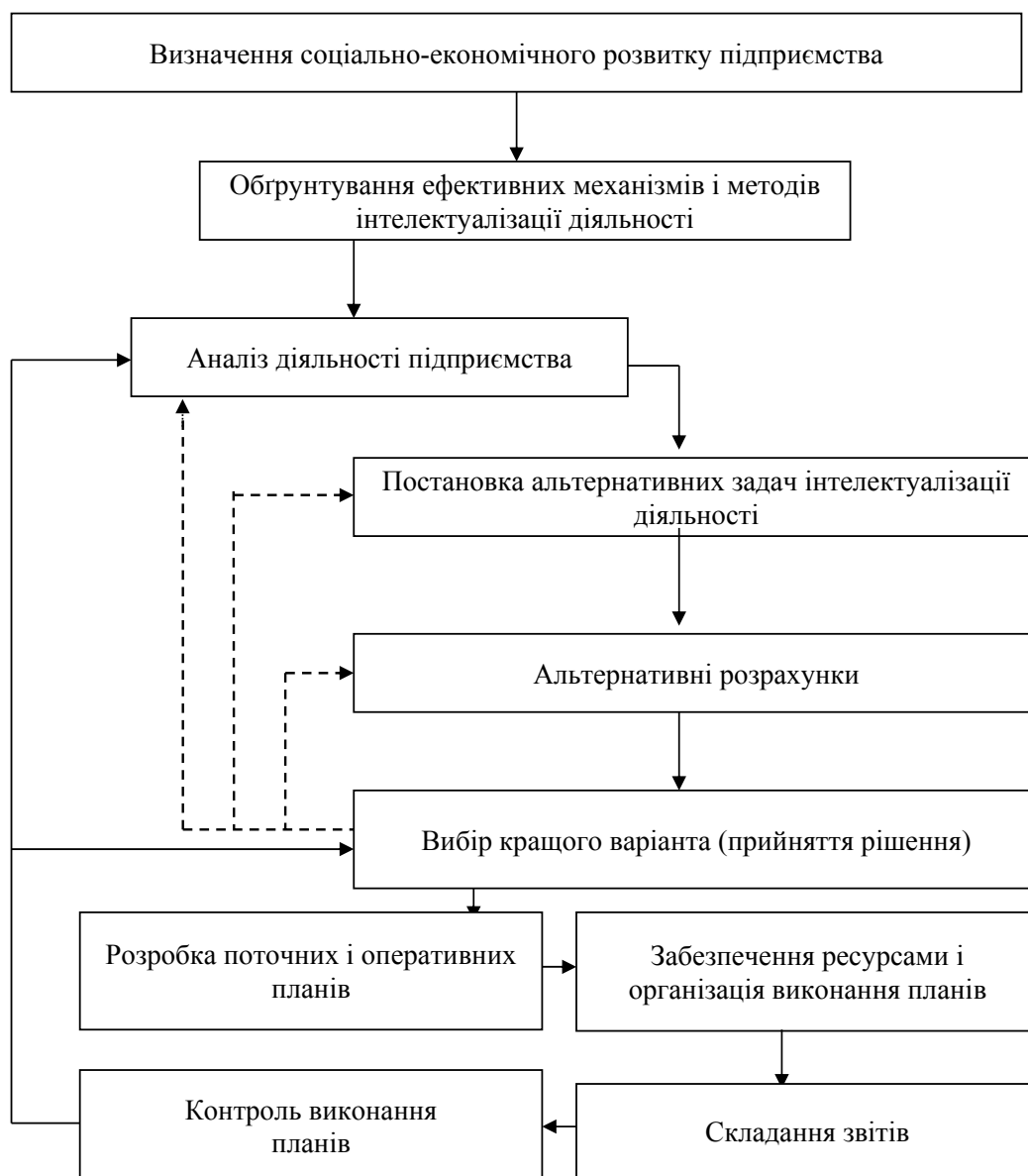

Рис. 1. Модель інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку підприємства

Джерело: авторська розробка

ще до початку діяльності визначається його напрям (місія), розробляються головні цілі й завдання щодо забезпечення досягнення цілей і виконання місії.

Економічне управління новою підприємницькою структурою, для якої вже визначені місія, цілі й завдання, розпочинається з планування. Причому наполягаємо на тому, що процес планування починається «в голові» (а це і є початком інтелектуалізації діяльності), а потім воно може переноситься на папір або в комп'ютер.

Будучи основою діяльності підприємства, інтелектуалізація стає важливим інструментом в умовах соціально-економічного розвитку, оскільки виступає найбільш мобільною частиною капітального ресурсу. Як будь-який інструмент, інтелектуалізація діяльності стає об'єктом економічного управління підприємством. Слід зазначити й те, що інтелектуалізація формується на ринкових засадах, а тому є об'єктом ринкових відносин. Ефективне виконання інтелектуалізацією діяльності функцій інструмента управління соціально-економічним розвитком підприємств пов'язане з такими його властивостями:

- 1) інтелектуалізація діяльності має спільну мету з соціально-економічним розвитком, а саме досягнення стратегічних цілей і підвищення ринкової вартості підприємства;
- 2) інтелектуалізація діяльності – це найбільш активна форма залучення людського капіталу в економічний механізм підприємства;
- 3) процес інтелектуалізації характеризується можливістю його використання в альтернативних формах активів, що приводить до відхилення від основного призначення;
- 4) інтелектуалізація як інструмент управління є показником оцінки загального фінансового стану

підприємства і сама виступає об'єктом економічного управління ресурсами підприємницької структури.

Узагальнення властивостей інтелектуалізації діяльності дає підстави стверджувати, що в умовах соціально-економічного розвитку підприємств інтелектуалізація відіграє важливу роль (рис. 2). Як показано на рисунку 2, інтелектуалізація діяльності виступає важливою умовою вирішення практично всіх стратегічних і тактичних завдань діяльності підприємств. І як наслідок, ефективна інтелектуалізація діяльності – розвиток підприємства, зростання його ринкової вартості, підвищення соціально-економічного розвитку підприємства.

Навіть узагальнений підхід до оцінки ролі інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку підприємства дає підстави стверджувати, що головна його роль полягає в підвищенні ефективності діяльності.

Висновки. На підставі результатів проведеного дослідження доведено, що інтелектуалізацію діяльності за умови управління соціально-економічним розвитком підприємства можна визначити як активне використання невіддільних від особистості унікальних здібностей з метою створення інноваційних продуктів та інформаційних технологій, повсюдне впровадження інтелектуальних компонентів, створення і розвиток нових галузей і сфер застосування знання, розширення наукової бази, якісне підвищення освітнього рівня в країні, перетворення науки на безпосередню продуктивну силу. Також обґрунтовано модель інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку підприємства, визначено її роль, що дасть змогу підвищити ефективність діяльності підприємства.

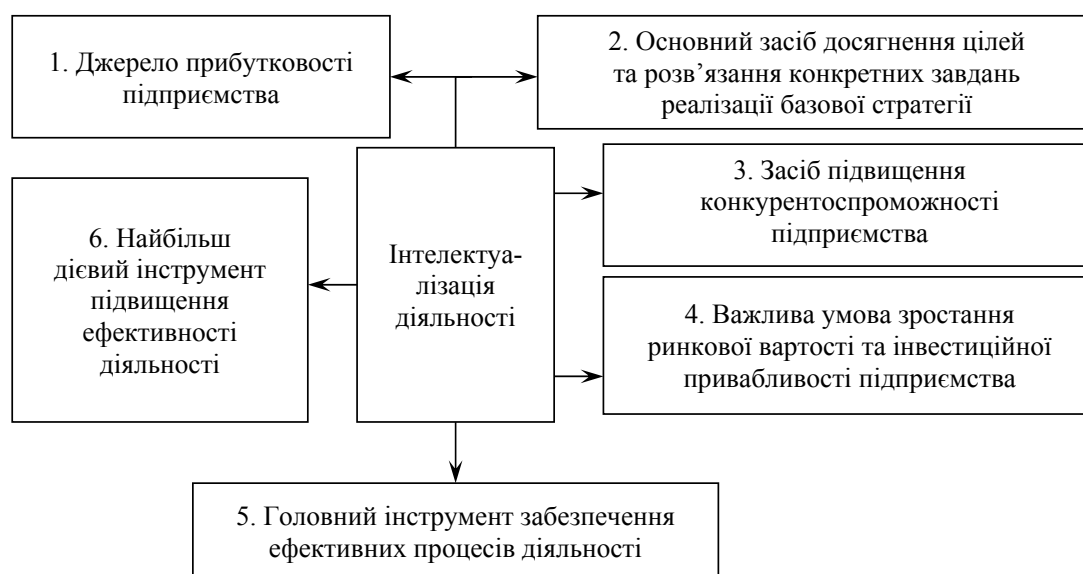

Рис. 2. Роль інтелектуалізації діяльності в умовах соціально-економічного розвитку

Джерело: складено автором

Список літератури:

1. Калинеску Т. Проблемы социально-экономического развития предприятий в условиях экономического кризиса / Т. Калинеску, Е. Гречишкіна // БизнесИнформ. – 2009. – № 4(1). – С. 66–69.
2. Управління соціально-економічним розвитком: держава, регіон, підприємство : [монографія] / [Л. Антошкіна, І. Бондар, Д. Стеченко, І. Ушенко та ін.] ; наук. ред. Н.В. Ушенко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 292 с.
3. Економічний механізм регулювання розвитку промислового виробництва : [монографія] / [А. Череп, О. Лепьохін, І. Лепьохіна, Л. Олейнікова]. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 352 с.
4. Ворожейкин И. Управление социальным развитием организации : [учебник] / И. Ворожейкин. – М. : ИНФРА – М., 2011. – 176 с.
5. Летунов Д. Интеллектуальный капитал как нравственно-экономический фактор инновационного развития производства : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Д. Летунов ; Рос. науч.-техн. центр информации по стандартизации, метрологии и оценке соответствия. – М., 2010. – 196 с.
6. Осипов Ю. Интеллект / Ю. Осипов // Философия хозяйства. – 2004. – № 5. – С. 247.
7. Воронин В. Развитие институциональных условий стратегического управления предприятием в информационной экономике : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В. Воронин. – М., 2006. – 179 с.
8. Вуйменков С. Институциональные формы эволюции экономики знаний : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / В. Вуйменков ; Волгогр. гос. ун-т. – Волгоград, 2010. – 168 с.

УДК 339.137

Халімон Т.М., к. е. н.,
докторант кафедри менеджменту
Державний університет телекомунікацій

ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Халімон Т.М. Формування та оцінка потенціалу конкурентоспроможності підприємства. У статті розглянуто теоретико-методологічні та практичні аспекти формування й оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємства, здійснено моніторинг наявних проблем та обґрунтовано нові методичні підходи на клієнтоорієнтованій ціннісно-компетентістній інноваційній основі.

Ключові слова: конкурентоспроможність, потенціал конкурентоспроможності підприємства, оцінка потенціалу конкурентоспроможності.

Халимон Т.М. Формирование и оценка потенциала конкурентоспособности предприятия. В статье рассмотрены теоретико-методологические и практические аспекты формирования и оценки потенциала конкурентоспособности предприятия, осуществлен мониторинг существующих проблем и обоснованы новые методические подходы на клиентоориентированной ценностно-компетентностной инновационной основе.

Ключевые слова: конкурентоспособность, потенциал конкурентоспособности предприятия, оценка потенциала конкурентоспособности.

Khalimon T.N. The formation and evaluation of potential competitiveness in the enterprise. In the article considers the theoretical, methodological and practical aspects of the formation and evaluate the competitiveness of enterprises, were monitored problems and developed a new methodological approach.

Key words: competitiveness, potential competitiveness of enterprises, evaluation of potential competitiveness.

Постановка проблеми. Глобалізація економіки та відкритість України, її інтегрованість в міжнародні процеси загострюють конкурентну боротьбу підприємств. Як переконує практика, багато вітчизняних підприємств не готові до успішного функціонування в умовах поглиблення конкуренції. У цій площині потенціал конкурентоспроможності підприємства є важливою характеристикою та показником розвитку сучасного підприємства. Якщо підприємство воло-

діє широким спектром компетенцій, є клієнтоорієнтованим, впроваджує інновації відповідно до запитів часу, то успішне його функціонування забезпечує його потенціал конкурентоспроможності. Водночас наявні методичні підходи до формування та оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємства не враховують реалій сьогодення та не відбивають нових засадничих вимог, таких як системність, динамічність, клієнтоорієнтованість, інновацій-